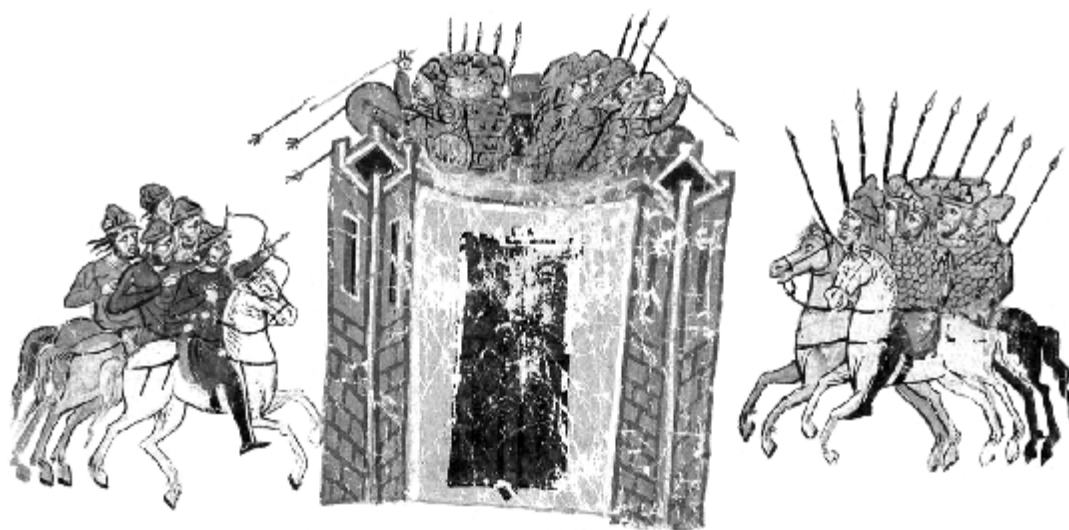

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА
КАФЕДРА ІСТОРІЇ СТАРОДАВНЬОГО СВІТУ,
СЕРЕДНІХ ВІКІВ ТА МУЗЕЄЗНАВСТВА

**ПИТАННЯ СТАРОДАВНЬОЇ
ТА СЕРЕДНЬОВІЧНОЇ ІСТОРІЇ,
АРХЕОЛОГІЇ Й ЕТНОЛОГІЇ**

(Збірник наукових праць)

Том 2 (44)

Чернівці
Видавництво „Черемош”
2017

ББК 63.3(4УКР-4Чен)

ПЗ5

Редакційна колегія:

- д. і. н., професор Чучко М.К. (науковий редактор)
- д. і. н., доцент Боднарюк Б.М. (заступник наукового редактора)
- д. і. н., професор Баженов Л.В.
- д. і. н., професор Васіле М.Демчук (Румунія)
- д. і. н., професор Казаров С.С. (Російська Федерація)
- д. і. н., професор Курочкін О.В.
- д. і. н., професор Лиман С.І.
- д. і. н., професор Макар Ю.І.
- д. і. н., професор Михайлина Л.П.
- д. і. н., професор Мойсей А.А.
- д. і. н., член-кореспондент НАН України Моця О.П.
- д. і. н., член-кореспондент НАН України Наулко В.І.
- д. і. н., професор Сич О.І.
- д. і. н., професор Пивоваров С.В.
- д. і. н., професор Юрій М.Ф.
- к. і. н., доцент Воротняк І.Д. (відповідальний секретар)

Рецензенти: д. і. н., професор Жерноклеєв О.С., д. і. н., професор Фісанов В.П., д. і. н., професор Ореховський В.О.

ПЗ5

Питання стародавньої та середньовічної історії, археології й етнології: Збірник наукових праць / Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, кафедра історії Стародавнього світу, Середніх віків та музеєзнавства. – Чернівці: Черемош, 2017. – Том 2 (44). – 335 с.

ISBN 978-966-181-163

У публікаціях збірника досліджується актуальна проблематика всесвітньої історії, історії релігії, етнології, археології. Вперше вводяться в науковий обіг маловідомі джерела, зокрема експедиційні матеріали науковців кафедри. За географією авторів збірник є загальноукраїнським виданням.

Розраховано на науковців, викладачів історії, етнології та краєзнавства, студентів, усіх, хто цікавиться історичним минулим.

ББК 63.3(4УКР-4Черн)

Збірник входить до переліку видань ДАК України

Затверджено наказами Міністерства освіти і науки України від 07.10.2016 № 1222 (№ 981 у загальному списку)

Друкується згідно з ухвалою вченої ради Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (протокол №1 від 25 лютого 1999 р.)

Автори статей несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, власних імен, географічних назв та інших відомостей.

© Кафедра історії стародавнього світу,
середніх віків та музеєзнавства ЧНУ, 2017
© Автори, 2017

ISBN 978-966-181-163

ЗМІСТ

ІСТОРІЯ

Богдан БОДНАРЮК, Ярослав ЯНОВСЬКИЙ
ДАВНЬОЄГИПЕТСЬКА РЕЛІГІЯ: КОСМОЛОГІЯ,
КОСМОГОНІЯ, КУЛЬТИ, ОБРЯДИ ТА МІСТЕРІЇ (II).....8

Богдан БОДНАРЮК
АПОКАЛІПТИКА І МІЛЛЕНАРИЗМ В ЕПОХУ
РЕФОРМАЦІЇ: „ВТЕЧА З ВАВІЛОНУ”
МЮНСТЕРСЬКИХ РАДИКАЛЬНИХ
АНАБАПТИСТІВ ТА ЇЇ НАСЛІДКИ (I)21

Ярослав ЯНОВСЬКИЙ
ВІЙСЬКО АТТІЛИ Й АРМІЯ АЕЦІЯ В
ГУНО-РИМСЬКІЙ ВІЙНІ 451-455 рр.:
ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ (I).....37

Іван ВОРОТНЯК
ОБРАЗ ВІНЛАНДА ЯК УОСОБЛЕННЯ
„ЗЕМНОГО РАЮ” В СЕРЕДНЬОВІЧНІЙ
ІСЛАНДСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРНІЙ ТРАДИЦІЇ (II)71

Ілія ТУМЧУК
THE ROLE OF THE CHURCH INSTITUTION IN
THE STABLISHMENT OF THE REPUBLICAN
FORMS OF GOVERNMENT IN NOVGOROD
DURING THE FIRST HALF OF THE XII ct.....95

Vasyl DEBENKO
THE PECULIARITIES OF FORMATION AND
POWER PREROGATIVES OF THE REPUBLICAN
AUTHORITIES OF THE NOVGOROD LAND IN
THE XII – THE FIRST HALF OF THE XIII ct..... 110

Андрій ПОГРЕБЕННИК
ОСОБЛИВОСТІ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ РЕАЛІЙ ТА
РЕЛІГІЙНОГО ТЛА У ПІВДЕННОФРАНЦУЗЬКИХ
ПРОВІНЦІЯХ НА МЕЖІ XII-XIII ст.123

Вячеслав ЦІВАТИЙ
БІЛОРУСЬКИЙ РЕНЕСАНСНИЙ ГУМАНІЗМ І
ТРАДИЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ
ІДЕНТИЧНОСТІ ДОБИ ВІДРОДЖЕННЯ:
ПОЛІТИКО-ДИПЛОМАТИЧНІ ПОГЛЯДИ
ФРАНЦИСКА СКОРИНИ173

Михайло ЧУЧКО
„И ТАКО ПОГНАШЯ ИХ ПРЯЗ БУКОВИНУ
КОЗМИНОВА, УБИВАЯЩИ И СЯКУЩИ”:
ТРАГІЧНА РОЗВ’ЯЗКА МОЛДАВСЬКОЇ
КАМПАНІЇ ПОЛЬСЬКОГО КОРОЛЯ ЯНА
ОЛЬБРАХТА 1497 РОКУ В ЛІСАХ БУКОВИНИ.....192

ЕТНОЛОГІЯ

Олена КОЖОЛЯНКО
РОЛЬ ТА МІСЦЕ ВЕСІЛЬНИХ ЧИНІВ У
ТРАДИЦІЙНОМУ БУКОВИНСЬКОМУ ВЕСІЛЛІ
(НА ПРИКЛАДІ УКРАЇНСЬКОЇ ОБРЯДОВОСТІ)244

Іван ВОРОТНЯК, Наталія СТРЕЛЬЧУК
ЄВРЕЙСЬКЕ НАСЕЛЕННЯ БУКОВИНИ:
ВПЛИВ СТЕРЕОТИПІВ НА
МІЖЕТНІЧНУ ВЗАЄМОДІЮ258

ІСТОРИОГРАФІЯ

Сергій ЛИМАН

ДЕРЖАВНА ДІЯЛЬНІСТЬ ІСПАНСЬКОГО КОРОЛЯ ФІЛІПА ІІ У ТВОРЧОСТІ ІСТОРИКІВ УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ (XIX – ПОЧАТОК XX ст.).....	290
---	-----

МУЗЕЄЗНАВСТВО

Іван САНДУЛЯК

СТВОРЕННЯ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ МУЗЕЮ ОЛЬГИ КОБИЛЯНСЬКОЇ (1944-2017 рр.) (I).....	311
--	-----

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	328
------------------------------------	------------

CONTENTS

HISTORY

Bohdan BODNARIUK, Yaroslav YANOVSKYI
ANCIENT EGYPT RELIGION: COSMOLOGY,
COSMOGONY, CULTS, RITES AND MYSTERIES (II).....8

Bohdan BODNARIUK
APOCALIPTICS AND MILLENARISM IN THE EPOCH
OF REFORMATION: „THE WILL OF THE VAVILON” OF
THE MUNSERRAL RADICAL ANABAPTISTS AND ITS
IMPLICATIONS (I)..... 21

Yaroslav YANOVSKYI
ARMY ATILA AND ARMY AETIUS IN GUNO-ROMAN
WAR 451-455 years: COMPARATIVE ANALYSIS (I).....37

Ivan VOROTNYAK
IMAGE OF VINLAND AS THE PERSONIFICATION OF
„EARTHLY PARADISE” IN MEDIEVAL
ICELANDIC LITERARY TRADITION (II)..... 71

Illia TYMCHUK
THE ROLE OF THE CHURCH INSTITUTION IN
THE STABLISHMENT OF THE REPUBLICAN
FORMS OF GOVERNMENT IN NOVGOROD
DURING THE FIRST HALF OF THE XII ct.....95

Vasyl DEBENKO
THE PECULIARITIES OF FORMATION AND
POWER PREROGATIVES OF THE REPUBLICAN
AUTHORITIES OF THE NOVGOROD LAND IN
THE XII – THE FIRST HALF OF THE XIII ct..... 110

Andriy POHREBENNYK
THE PECULIARITIES OF SOCIAL AND POLITICAL
REALITIES AND RELIGIOUS BACKGROUND
IN SOUTHERN-FRENCH PROVINCES
AT THE TURN OF XII-XIII centuries123

<i>Viacheslav TSIVATYI</i> UKRAINIAN IDENTITY AND BELARUSIAN RENAISSANCE HUMANISM OF THE EARLY MODERNISM TIME: POLITICAL AND DIPLOMATIC PRACTICE OF FRANCISK SKORINA.....	173
--	-----

<i>Mykhailo CHUCHKO</i> „AND SO THEY PUSHED THEM OUT THROUGHT BUKOVINIAN KOZMIN, KILLING AND CHOPPING”: A TRAGIC BREAKDOWN OF THE MOLDAVIAN CAMPAING OF THE POLISH KING JAN OLBRAHT IN 1497 IN THE BUKOVINIAN FOREST	192
--	-----

ETHNOLOGY

<i>Olena KOZHOLYANKO</i> ROLE AND PLACE OF WEDDING RANKS IN THE TRADITIONAL BUKOVYNIAN WEDDING	244
---	-----

<i>Ivan VOROTNYAK, Nataliya STRELCHUK</i> JEWISH POPULATION OF BUKOVYNA: THE INFLUENCE OF STEREOTYPES ON THE INTERACTIONAL INTERACTION HISTORIOGRAPHY	258
--	-----

HISTORIOGRAPHY

<i>Sergey LIMAN</i> GOVERNMENT ACTIVITIES OF SPANISH KING PHILIP II IN WORKS OF HISTORIANS FROM UKRAINIAN LANDS OF RUSSIAN EMPIRE (19-th – EARLY 20-th century).....	290
---	-----

MUSEUM STUDIES

<i>Ivan SANDULYAK</i> CREATION AND ACTIVITY OF OL’HA KOBYLIANS’KA MUSEUM (1944-2017) (I).....	311
--	-----

AUTHORS.....	328
---------------------	-----

УДК [94(491.1):821.113.3] „09/13”

Іван ВОРОТНЯК

ОБРАЗ ВІНЛАНДА ЯК УОСОБЛЕННЯ „ЗЕМНОГО РАЮ” В СЕРЕДНЬОВІЧНІЙ ІСЛАНДСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРНІЙ ТРАДИЦІЇ (II)

У другій частині статті автор аналізує зміст джерел, в котрих міститься інформація про Вінланд – „Виноградну країну”, яку, згідно з повідомленнями „Саги про гренландців” і „Саги про Ейріка Рудого”, відкрив Лейв Ейрікссон. Фокусом дослідження стали середньовічні тексти – як скандинавські, так і європейські; їх свідчення доповнюють інформацію, представлену в ісландських сагах. Порівняльна характеристика писемних джерел, здійснених у статті, свідчить про те, що скандинавські інтелектуали активно використовували описи райських земель, наявні в раніше складених творах з метою створення привабливого образу Вінланда. Очевидно, це робилося з метою мотивації освоєння землі зі сприятливими природно-кліматичними умовами та багатими ресурсами.

Ключові слова: Гренландія, Вінланд, вінландські саги, ірландська література, вікінгські колонізаційні рухи, компаративний аналіз джерел.

Іван ВОРОТНЯК

ОБРАЗ ВИНЛАНДА КАК ОЛИЦЕТВОРЕНИЕ „ЗЕМНОГО РАЯ” В СРЕДНЕВЕКОВОЙ ИСЛАНДСКОЙ ЛИТЕРАТУРНОЙ ТРАДИЦИИ (II)

Во второй части статьи автор анализирует содержание источников, в которых содержится информация о Винланде – „Виноградной стране”, которую, согласно сообщениям „Саги о гренландцах” и „Саги об Эйрике Рыжем”, открыл Лейв Эйрикссон. Фокусом исследования стали средневековые тексты – как скандинавские, так и европейские, сведения которых дополняют информацию, представленную в исландских сагах. Сравнительная характеристика письменных источников, осуществленная в статье, свидетельствует о том, что скандинавские интеллектуалы активно использовали описания райских земель, имеющиеся в ранее составленных произведениях с целью создания привлекательного образа Винланда. Очевидно, это делалось с целью мотивации освоения земли с благоприятными природно-климатическими условиями и богатыми ресурсами.

Ключевые слова: Гренландия, Винланд, винландские саги, ирландская литература, викингские колонизационные движения, компаративный анализ источников.

THE IMAGE OF VINLAND AS THE EMBODIMENT
OF „EARTHY HEAVEN” IN THE MIDDLE AGES
ICELANDIC LITERATURE TRADITION (II)

In second part this article, the author analyzes the content of sources containing information about Vinland – a grape country, which, according to the reports of the „Saga of the Greenlanders” and „Saga of Erik the Red” was discovered by Leif Erikson. The medieval texts – both Scandinavian and European, the evidence of which is complemented by information presented in the Icelandic sagas are in the focus of the study. The comparative characteristics of written sources suggest that Scandinavian intellectuals actively used the descriptions of paradise lands available in the previously written works in order to create an attractive image of Vinland. Obviously, this was done in order to motivate the development of land with favorable natural and climatic conditions and rich resources.

Keywords: *Greenland, Vinland, Vinland sagas, Irish literature, Viking colonization movements, comparative analysis of sources.*

Продовжуючи аналітичний огляд свідчень літературних текстів з обгрунтованої у попередній публікації проблематики¹, необхідно зазначити, що ісландські саги, в яких описано відкриття і спроби освоєння Вінланда не є єдиним джерелом, де висвітлені ці події. В хронологічному відношенні про „Виноградну країну” вперше згадав німецький канонік Адам Бременський (1050-1081/85) (*мал. 1*) у своєму творі „Діяння отців гамбургської церкви”, складеному між 1075-1080 рр. Варто зауважити, що його праця з точки зору наведеної фактології є цілком незалежною від ісландських саг і описує події через сто років після того, як вони відбулися. Адам, як відомо, обіймав посаду архієпископа Бремена і Гамбурга (бл. 1070 р.), духовній владі якого підпорядковувалась Скандинавія [1, с. 75]. Про Вінланд він дізнався від датського короля Свена II Естрідсена (1020-1076) (*мал. 2*) й зафіксував: „На ньому (*острові – І.В.*) сам по собі росте виноград, даючи чудове вино. Плоди також

¹ Воротняк І. Д. Образ Вінланда як уособлення „земного раю” в середньовічній ісландській літературній традиції (I) // Питання стародавньої та середньовічної історії, археології й етнології. – Вишніця: Черемош, 2017. – Т. 1 (43). – С. 120-159.

достигають там, не будучи засіяними, що відомо нам не за вигаданими байками, а за вірними словами данів” [1, с. 114]. Адам, судячи з повідомлення, свідомо комерціалізує відкриття гренландців у Вінланді: звичайна виноградна лоза у хроніста трансформується в більш жаданий для скандинавів продукт – чудове вино. Очевидно, що зазначений автор серед причин подорожей скандинавів до Вінланда виокремив пошук ресурсів, які можна було використати для торгівлі [48, с. 48].

Мал. 1. Адам Бременський (1050-1081/85)

Не менш важливою є інформація хроніста про територію за Вінландом: „За цим островом, – говорив король, – в океані немає більше населеної землі, тому що ті місця вкриває нестерпний лід і туман, що заповнює все. Марціан [Капелла] (римський письменник-енциклопедист, який жив у першій половині V ст. – I.B.) писав про це наступне: „В одному дні плавання від Туле море твердне. Досвічений норманський правитель Харальд нещодавно досліджував це питання. Пливучи на кораблях, він хотів з’ясувати величину Північного океану, однак, побачивши туманні межі

згасаючого світу й гігантську безодню, заледве вцілівши, повернув назад” [1, с. 114]. Згідно зі свідченнями Адама Бременського, за Вінландом було темне море, заповнене льодом (*мал. 3*). Подібні описи містяться у легендах, складених задовго до плавань Піфея Мессалійського (бл. 380-310 до н. е.); зокрема, вони зберігаються як в європейських, так і арабських середньовічних переказах. Згадувана стихія утворювала „кордон світу”, особливо на північ та захід, і в його безпосередній близькості були „Острови блаженних” [44, с. 563]. Цю назву відомий ранньосередньовічний вчений-теолог Св. Ісидор Севільський (560-636) (*мал. 4*) пояснював тим, що „там у великій кількості буяють найрізноманітніші блага, так, ніби ці землі благословенні достатком плодів. Вони переважно порослі лісами, які дають цінні плоди; пагорби знизу до верху вкриті виноградом, який росте сам по собі. Злаки і овочі ростуть там ніби з трави” [20, с. 294]. Як бачимо, визначальна характеристика ресурсів нової землі, відкритої гренландцями – дикий виноград, пшениця-самосіянка, розмаїття трав, придатних для заготівлі сіна, присутня в обох текстах [9, с. 93].

На думку Ф. Нансена, схожість між цими двома описами (Ісидора Севільського і „Саги про гренландців”) настільки близька, що її не можна пояснити як випадковість. „Це – підкреслює дослідник, – був би справді чудовий збіг, якщо це не є якимось зв’язком між ними” [44, с. 564]. Логічно припустити, що ісландці дізналися про вино з „Етимологій у XX книгах” Ісидора. Разом з тим, навіть якщо вони знайшли якісь ягоди на лозах, то навряд чи могли ідентифікувати їх саме як виноград [43, с. 24].

М. Стефанссон [49, с. 147] звертає увагу на те, що опис Вінланда як міфічного раю на краю населеного світу, за яким лежить „лід і темрява” – не єдина фантастична „вставка”, притаманна історичному тексту Адама Бременського. Характеризуючи Ісландію хроніст зазначив наступне: „Ця Туле називається нині Ісландією від того льоду, що сковує океан. У цього льоду, як кажуть, є така примітна особливість: він настільки чорний і сухий, – очевидно через свою давність, – що розжарений і пече” [1, с. 113]. Даний сюжет, ймовірно, виходить до стародавніх уявлень про „Землю Обітувану” або острівне королівство на Заході, як примірор Атлантида, що були відомі в освічених колах

Ісландії за античними повідомленнями. Наприклад, в діалозі давньогрецького філософа Платона (427-347 до н.е.) „Критій” природні умови легендарного острова описані наступним чином: „Острів [пишно] плодоносив й чудово зрошував усе, що ростить нині земля благозапашного, – з коренів, трав, дерев, які дають соки, або з квітів та плодів. Далі, і плід м’який і плід сухий, котрий слугує для нас їжею, й усе те, що ми вживаємо для приправи і частину яких називаємо взагалі овочами, і той деревний плід, що дарує і питво, і харч, і мазь, і той із труднощами зберезуваний плід садових дерев, що з’явився на світ заради розваги та задоволення, й ті полегшуючі від переситу, люб’язні втомленому [обідом] плоди, що ми подаємо після столу [як десерт], – все це острів, поки був під сонцем, приносив у вигляді [істівних] творинь, дивовижно прекрасних і в незліченній множині” [8, с. 1023].

Опис Вінланда, представлений у „Сазі про Ейріка Рудого” [14, с. 119-121], ймовірно був запозичений з відомого твору того ж таки Адама Бременського [49, с. 141]. В обох джерелах є посилання на дику пшеницю і виноградну лозу. Назва „Вінланд”, запропонована інтелектуалами доби Середньовіччя, очевидно вказувала на зв’язок між цим регіоном й „Островами блаженних”. Якщо у Вінланді дійсно ріс виноград, це також сприяло появі в описі країни пшениці та спонукало до зміни наративної традиції. Ця нова „деталь” повинна була увійти вже як беззаперечний факт в опус Адама Бременського, який склав „Діяння” у 1070 р., – тобто через два покоління після означених подій, і згадує він про ці продукти як вкрай необхідні для людської життєдіяльності [39, с. 117].

Освічені ісландці в XIII ст. усвідомлювали свій особливий зв’язок з просторовим фактором, пов’язаним з проблемою крайньої географічної межі Заходу, оскільки вони жили саме там, де на думку більшості європейців й знаходилась таємнича Ultima Thule (Ісландія) (мал. 5), отже, так далеко на захід, що це здавалося їм міфом. Будь-яке плавання ще далі на Захід обов’язково було б помічене в контексті раніше відомої традиції про міфічні „західні” землі. У таких текстах, які суттєво відрізняються в деталях описів згадуваних земель, в цілому відтворюються особливості далекого пейзажу і побуту його жителів, котрі можуть позначатися як

„екзотичні народи в екзотичних країнах”, – на зразок морівської „Утопії” чи „Землі обітуваної”. В цьому відношенні інформація, що фігурує в сагах, нагадує греко-римську концепцію Атлантиди як політичної квазіутопії і „Островів блаженних”. Останні, за вказівками античних вчених, знаходилися на заході Європи [25, с. 53]. Так само паралель можна провести з біблійною розповіддю про Едем, яка, у поєднанні з греко-римською традицією, породила середньовічну теорію існування земного раю на Далекому Сході. Ідеалізований пейзаж, зазвичай, представлявся у вигляді невеликої території дивовижної краси й надзвичайної родючості, зі сприятливим благодатним кліматом. Місцеві мешканці здебільшого зображувались на примітивному рівні „тубільцями”, що не здатні по-справжньому насолоджуватися оточуючими природними багатствами. Ці ідеї, разом з тим, сприяли формуванню в наукових колах загальноєвропейського (особливо в період Пізнього Середньовіччя) припущення, що деякі „райські землі” можна було знайти на Заході, перетнувши океан [34, с. 170].

Уявлення про арктичні землі в середньовічній Скандинавії – результат практичного досвіду мореплавців. Для скандинавів те, що європейці визнавали океаном, – тобто Атлантика і моря Північного Льодовитого океану, – виявилось „внутрішнім морем”. У свою чергу, традиційним кордоном населеного світу, найвірогідніше слугувала смуга суходолу, що примикала на сході до Євразії [31, с. 270]. По той бік цієї межі суходолу на „околиці світу”, відомій лише пунктирно (Б’ярмія на півночі Східної Європи, а також Гренландія, Маркланд, Вінланд), згідно з тогочасними уявленнями знаходився зовнішній „Океан”. Останній принципово відмінний від уявного „Океану” середньовічних західноєвропейців і швидше подібний до архаїчної стихії Гомера. Це – „первісний Хаос”, де мореплавання неможливе, місце, про яке немає достовірних даних [32, с. 232].

„Книга про ісландців”, написана Арі Фроді Торгільссоном (Мудрим) (1067-1148) (мал. 6) близько 1130 або 1134 р., містить найпершу згадку про Вінланд в ісландській літературі. Її автор, судячи з тексту, оперував фактами, що стосуються „сумнозвісного Вінланда” [47, с. 10]. Свідчення цього джерела представляють

чималий інтерес для дослідників й мають непересічне значення, оскільки інформатором Арі був його дядько – Торкель Гелліссон, який жив у другій половині XI ст. і хто „пам’ятав про минуле” [36, с. 76]. Джерело фіксує: „Ейріком Рудим звали людину з Широкого Фьорду, який виїхав звідси і оселився в тому місці, що пізніше назвали Ейріковим фьордом. Він дав цій країні ім’я і назвав її Гренландією (Зеленою країною) і сказав, що людям швидше захочеться туди поїхати, якщо у країні буде гарна назва. Вони знайшли там рештки людських поселень, як на сході, так і на заході країни, уламки човнів і кам’яні споруди, з чого було зрозуміло, що тут були люди з того народу, що населяв Виноградну Країну, а гренландці їх називали скрелінгами. І сталося це, коли він оселився в тій країні, за чотирнадцять років до того, як сюди в Ісландію прийшло християнство, з того, як розповідав у Гренландії Торкелю, синові Гелліра той, хто сам пішов за Ейріком” [3, с. 282]. Як бачимо, Арі писав про Вінланд побіжно, не надаючи жодних пояснень чи уточнень [40, с. 87].

На думку Ф. Нансена це свідчить про те, що відкрита земля або країна, була добре відома в ту епоху з казок та легенд [44, с. 563]. Пізніші джерела відзначають достовірність свідчень першого історика Ісландії: „Він (*Арі – I.B.*) був правдивим, мав добру пам’ять і настільки старим, що чув розповіді людей, які, у свою чергу, були настільки старими, що могли добре пам’ятати всі ці події (при цьому варто пам’ятати, що з часу заселення і освоєння Ісландії минуло небагато часу, – тому описані події були ще свіжими в пам’яті ісландців). Він сам говорить про це у своїх книгах і називає тих людей, від яких отримав свої знання” [12, с. 334]. Наведене свідчення відносно Вінланда, що саме по собі може залишатись малозначимим, набуває суттєвої вагомості через наявність низки недовомовлених фактів про відкриття нової землі на захід від Гренландії; бо якби Арі Мудрий не був впевнений, що згадка про Вінланд та його мешканців абсолютно зрозуміла для його читачів, – він навряд чи використав би її. Його повідомлення вказує в першу чергу на загальне поширення знань про відкриття Вінланда серед сучасників Арі в той час, коли ця інформація була записана. Вінланд Арі Мудрий згадує також у „Книзі про зайняття землі” [18, с. 94], наводячи генеалогію перших

ісландських поселенців: „Ульв Косий, син Хегні Білого, зайняв весь Мис Димів поміж Трісковим Фьордом і Козлиною Горою. Він одружився на Бьорг, доньці Ейвінда Норвежця, сестрі Хельгі Худого. Їхнім сином був Атлі Рудий, який одружився на Торбьорг, сестрі Стейнольва Низького. Їх сином був Мар з Пагорбів. Він одружився на Торкатлі, доньці Хьоргільса Гудзиковий Зад. Їхнім сином був Арі. Він був вигнаний в Країну Білих Людей. Так деякі називають Велику Ірландію. Ця країна розташована в морі на захід біля Вінланда Доброго. Кажуть, що туди плисти шість діб на захід від Ірландії” [2, с. 349]. На відміну від більшості писемних джерел, „Книга про зайняття землі” першовідкривачем Вінланда називає Торфіна Карлсефні [2, с. 387].

В тексті відсутнє ім'я Лейва Ейрікссона без згадки про його відкриття, як немає свідчень й про запровадження ним християнства в Гренландії [45, с. 620]. Норвезький дослідник Х. Інґстад пояснює це тим, що подробиці плавання Лейва поступово стали для ісландських оповідачів менш цікавими, ніж розповідь про подвиги Карлсефні [26, с. 65]. На нашу думку, дану обставину можна пояснити тим, що як ми знаємо з тексту „Саги про гренландців”, Торфін і його дружина Гудрід Торбьонсдоттір були „родоначальниками” перших ісландських єпископів: „У Сноррі (сина Торфіна і Гудрід, який народився у Вінланді – І.В.) був син на ім'я Торгейр. Він був батьком Інґвільд, матері єпископа Бранда. У Сноррі, сина Карлсефні, була також донька на ім'я Халльфрід. Вона була дружиною Рунольва, батька єпископа Торлака. У Карлсефні і Гудрід Був також син Бьйорн. Він був батьком Торунн, матері єпископа Бьйорна [9, с. 104]. Цілком очевидно, що даний факт мав першорядне значення для автора-християнина.

Ф. Нансен визначив декілька можливих шляхів походження „образу” Вінланда. Найближчий (найлогічніший) шлях – ідея Вінланда запозичена переписувачами ісландських саг з „архетипного” твору Адама Бременського. Однак це припущення є дещо сумнівним, оскільки твір гамбургського каноніка навряд чи був відомий в Ісландії у XIII ст. Другий шлях – можливе запозичення ісландцями опису „благодатних земель” безпосередньо з твору Св. Ісидора Севільського. Це представляється цілком ймовірним, враховуючи ту обставину,

що його твір, на відміну від „Діань” Адама Бременського, був частково перекладений ісландською мовою. Таким чином, з точки зору вченого, ми отримуємо природне пояснення разючої подібності опису Вінланда, вміщеного в сагах, опису Ісидора „Островів блаженних” [45, с. 623].

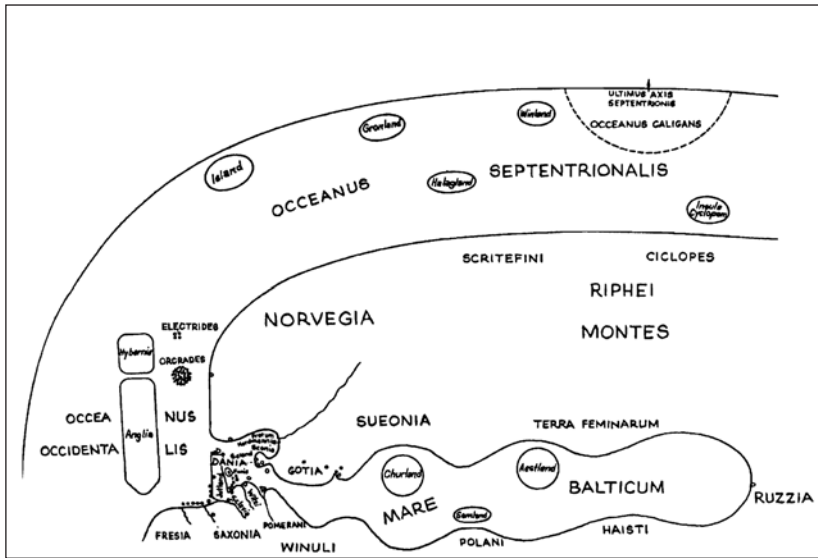
Дослідник вказує і на третій шлях, який, – з його точки зору, був важливішим – з Ірландії. Добре відомо, що Норвегія, а ще більше Ісландія, мали у стародавні часи тісні зв’язки з Ірландією. У старих ірландських легендах є цілий „світ” щасливих островів у західній частині Океану, які мають назви, схожі на Вінланд, і

Мал. 2. Свен II Естрідсен
(1020-1076)

значною мірою є похідними від класичних міфів про Єлисейські поля та „Острови блаженних” [45, с. 624]. Подорожі до цих земель – характерна особливість більшості ірландських казок й легенд. Думка про те, що на Заході „серед моря” розташована нова „Земля обітувана”, де живе „народ Божий”, оволоділа умами ірландських монахів вже у VII ст. [23, с. 11]. Підтвердженням даної тези є описи подорожей до казкових островів, представлені в багатьох ірландських ранньосередньовічних літературних пам’ятках. Безсумнівним залишається головний факт: укладачі

вінландських саг були християнами. Як стверджує французький скандинавіст Р. Буайє, автор (точніше упорядник) „Саги про Ейріка Рудого” свідомо відтворював іноземні джерела – розповіді про „Острови блаженних” чи, спираючись на живі кельтські традиції, – всілякі легендарні історії, витoki яких мали кельтські ознаки й котрі варто шукати в „Плаванні святого Брендана” [22, с. 207]. У тексті „Плавання” знаходимо відповідний сюжет: „Коли минули три дні, до корабля підлетіла величезна птаха, у дзьобі вона тримала гілку якогось невідомого дерева, на кінці котрої були великі виноградини, налиті червоним соком. І цю гілку вона кинула святому чоловікові. Тоді святий Брендан прикликав до

Мал. 3. Острівні країни Півночі. Карта відображає космологічні уявлення Адама Бременського

себе своїх братів і сказав: „Дивіться й споживайте трапезу, яку послав вам Бог”. А були ці ягоди подібні плодам. Божий чоловік дав кожному брату по одній ягоді й вони наїлися на дванадцять днів” [7, с. 60].

Наведений пасаж не викликає жодних сумнівів відносно виноградної лози і плодів, що нагадують виноград але ростуть на деревах. Однак, навряд чи „райський острів” Брендана можна назвати „Вінландом”. „Вінланд” – назва острова Адама, де згідно

Мал. 4. Св. Ісидор Севільський (560-636)

зі свідченнями Свена Естрідсена росла виноградна лоза, з якої виготовляли вино – чудовий напій, що не згадується в описі „райського острова” Святого Брендана [41, с. 42] (мал. 7). У „Плаванні Майл-Дуйна” (XI ст.), мореплавці дісталися острова, де виявили дерева, „на яких росли дивні плоди у вигляді велетенських ягід. Мандрівники зібрали плоди з одного маленького деревця і кинули між собою жереб, кому першому скуштувати цих плодів. Жереб випав Майл-Дуйну. Він вичавив сік декількох плодів у чашу, випив його й відразу ж впав у глибокий сон, що тривав рівно добу, до тієї ж самої години наступного дня. Супутники його не знали, чи живий він чи помер, бо на губах його була червона піна до тієї самої години, коли він прокинувся... Прокинувшись, він сказав їм: „Зберіть ці плоди, вони чудові. Вони зібрали їх і розбавили водою їхній сік, щоб послабити його хмільну і присиплюючу силу. Вони зібрали всі плоди, скільки їх було, вичавили їх й наповнили соком весь посуд, який тільки у них знайшовся. Після цього вони відпливли від острова” [6, с. 711]. У розповіді „Плавання Брана,

сина Фебала” описуються задоволення, що існували на далеких землях: чудова музика і вино [5, с. 667, 668, 670]. Таким чином, острів з такою ж назвою і подібними ознаками був відомий майже одночасно в Ірландії та Данії (а можливо й в Норвегії). Ф. Нансен переконаний, що образи цих „винних островів” або „винних земель” виникли незалежно один від одного в тих країнах, між якими існували тісні цивілізаційні зв’язки. Проте, Брендан навряд чи міг отримати інформацію про Вінланд, виявлений норманами, оскільки вино й виноградні ягоди відігравали стрижневу „чудодійну” роль в стародавніх ірландських легендах та переказах, де описаний ірландський Елізіум – „райський острів” [42, с. 365].

Всі вищезгадані тексти, найвірогідніше, належать до одного спільного першоджерела. Очевидно, що Лейв Ейріксон чи будь-який інший мореплавець відплив досить далеко на південь, щоб досягти місця, де ріс дикий виноград. Назва „Вінланд”,

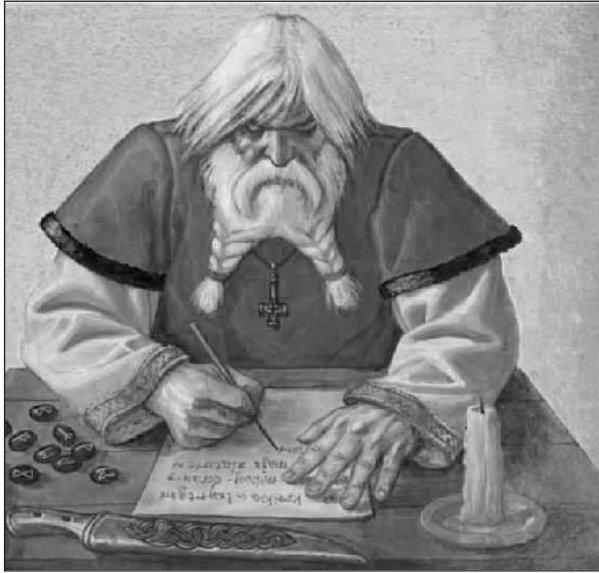
Мал. 5. Ultima Thule на карті Олауса Магнуса (1539 р.)

запропонована письменниками-інтелектуалами того часу, підтверджує наявність зв’язку між цим регіоном й „Островами блаженних”. Якщо у Вінланді існував виноград, без сумніву – там так само була пшениця-самосіянка. Отже, очікувано сталася фактологічна трансформація писемної традиції. Новий уточнений географічний „штрих”, зрештою, неминуче повинен був увійти в тексти ранніх історичних нотаток у добу Середньовіччя, на

основі яких Адам Бременський записав свої свідчення [39, с. 117]. Фактично ідентичною за об'ємом та змістом є інформація про Вінланд, вміщена в „Сазі про Олава, сина Трюгві” (XII ст.) й „Сазі про хрещення” (XIII ст.). Згідно з текстом першого джерела констатується: „Тієї весни Олав конунг послав Лейва, сина Ейріка в Гренландію, щоб сповістити там християнство, і той поїхав влітку до Гренландії. Він підібрав в морі людей, які зазнали корабельної аварії, з уламків їхнього корабля, а потім відкрив прекрасну Виноградну Країну” [13, с. 156].

Текст другого джерела майже нічим не відрізняється від першого варіанту: „Того літа конунг Олав відплив з Норвегії на південь, до Вендланду. Тоді він також послав Лейва Ейрікссона в Гренландію проповідувати там християнство. Під час цієї мандрівки Лейв знайшов хорошу землю – Вінланд” [17, с. 47]. В даному випадку йдеться про подорож до лімінальної землі, що знаходилась на „краю світу”. Виокремлена обставина дозволила християнським мотивам органічно проникнути в саговий наратив. Разом з тим, присутній рух у просторі наділений символічним сенсом: перетин моря стає алегорією хрещення, а відкритий острів – своєрідним еквівалентом „земного раю”. Сам Лейв під час мандрівки втрачає певну ступінь „людськості”, одночасно набуваючи рис святості [38, с. 223]. Повертаючись зі своєї подорожі, Лейв знайшов у відкритому морі людей на уламках корабля і врятував їх. Тому його прозвали Лейв Щасливий [17, с. 47]. Суттєвою відмінністю в даному випадку є лише епітет „Щасливий”, яким наділили Лейва Ейрікссона після порятунку людей. Ім'я Лейв у перекладі з давньоісландської означає „спадкоємець, нащадок”. Швидше за все це – символічна екстраполяція, орієнтована на сина, який залишався прямим спадкоємцем після смерті батька [46, с. 191].

Отже, мова може йти не лише про успадкування майна, а й слави першовідкривача: якщо Ейрік Рудий відкрив і колонізував Гренландію, то його старший син – Вінланд. Згідно з давньогрецькими ідеями та ірландськими легендами досягти Елізіума чи „Островів блаженних” могли тільки улюбленці богів або обранці Фортуни. Лейв Ейрікссон, який за традицією вважався апостолом християнства в Гренландії, очевидно, сприймався християнами Ісландії як улюбленець Бога чи долі, котрому судилося побачити „Землю обітувану”. Саме ця ідея

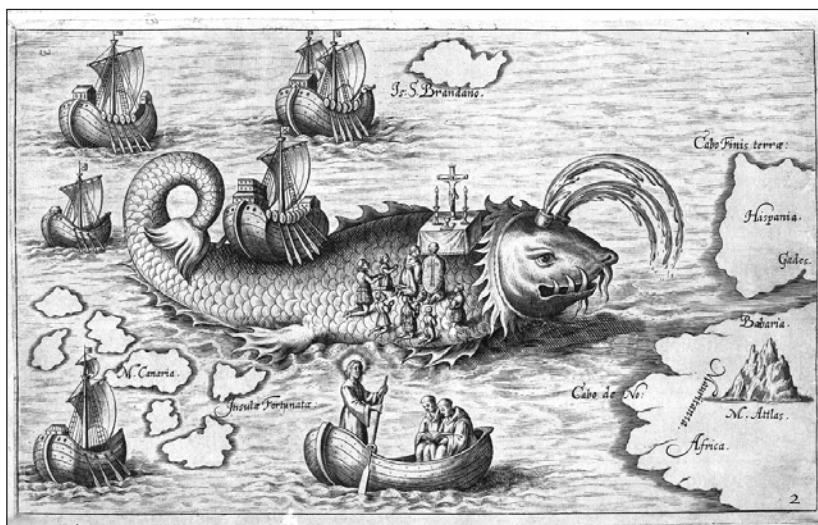

Мал. 6. Арі Фроді Торгільссон (Мудрий)
(1067-1148)

„обранця долі”, на думку Ф. Нансена, покладена у зміст епітету „Щасливий” [42, с. 380]. Крім того, Лейв належав до роду, яким скандинави захоплювалися. В означеному контексті його благозвучне прізвище „Щасливий” набуло більш глибинного сенсу. Король Олав Трюгвасон, наприклад, натякав на удачу Лейва [14, с. 113] і він сам пізніше заявив, що його батько Ейрік мав цю якість. Їхня „родинна” удача була не випадковістю а – за твердженням американського науковця-лінгвіста Е. Хаугена, – результатом визначних здібностей, своєрідним „Божим даром” [35, с. 127]. Доволі лаконічне свідчення про Вінланд міститься в тексті ще одного цікавого джерела – „Саги про людей з Піщаного берега”. Сага, зокрема фіксує: „Сноррі вирушив далі до Вінланда Доброго разом з Карлсефні. Й коли вони воювали у Вінланді зі скрелінгами, там пав Сноррі, син Торбранда; він був дуже хороброю людиною” [11, с. 100]. У наведеному уривку простежується вплив „Саги про гренландців”. Роль доказового „свідчення” відіграє згадка про експедицію Торфіна Карлсефні. Під назвою „Виноградної країни” Вінланд побіжно згадується й у „Сазі про Греттіра” [10, с. 20, 53]. Можна припустити, що ці

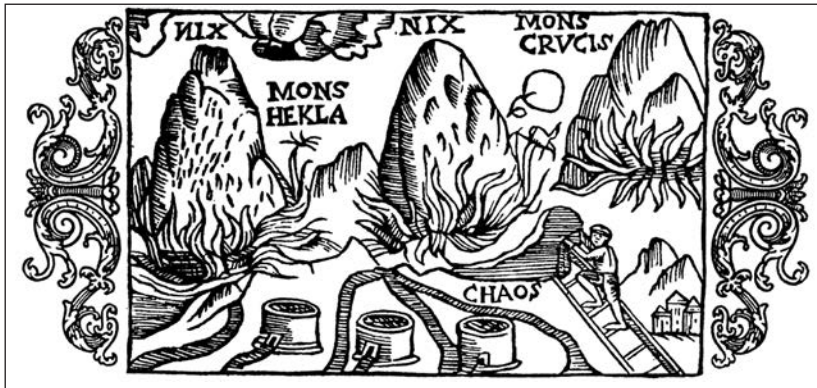
тексти були розраховані на обізнану аудиторію стосовно викладу основних подій вінландських саг; тому згадувана інформація носить, по суті, оказіональний характер.

В географічному трактаті „Опис землі Г” (XIV ст.) об’єднані свідчення обох вінландських саг. „На південь від Гренланда, констатує „Опис”, знаходиться Хеллюланд, потім Маркланд, а там недалеко до Вінланда Доброго, до якого дехто гадає дістатися з Африки. Кажуть, що Торфін Карлсефні вирубив димовий стовп і вирушив потім на пошуки Вінланда Доброго, і прибув в ту землю, куди вони прагнули, і не знайшли нічого, що [варто

Мал. 7. Плавання Святого Брендана біля „островів блаженних”.
Гравюра 1621 р.

було] оглянути, і [не побачили] ніяких достоїнств цієї землі. Лейв Щасливий першим знайшов Вінланд і потім виявив у морі купців у скрутному становищі, і врятував їм життя з „Божого милосердя” [4, с. 79]. Автором цих рядків є настоятель північноісландського монастиря Тінгейр – Миколай (помер у 1159 р.), якого вважають „кращим географом старої Ісландії” [30, с. 333]. Ймовірно, ним переслідувалася мета подати всю відому на той час інформацію (можливо – довідкового характеру) відносно „Виноградної країни”. Географічні твори й саги відображають, як відомо, різні

Мал. 8. Ісландія в уяві Олауса Магнуса

рівні середньовічних уявлень соціуму, і певною мірою – різні світогляди. Перші є результатом наукових занять освічених ісландців XIII – XIV ст., які, зазвичай, отримували церковну освіту. Мета цих авторів – передати накопичені ще до них знання, по можливості не перекутивши їх, зберегти „мудрість” відомих і авторитетних наукових трактатів своїх попередників. Натомість в сагах у несистематизованій формі відобразився як певний, не до кінця визначений, розпливчастий фон, той реальний комплекс знань та уявлень про світ, природу, географічний простір, народи, – який склався в свідомості автохтонного населення Скандинавії. Перші опуси відображають географічні ідеї й припущення, здебільшого творчого рівня, другі – історично конкретизовані практичні знання [27, с. 118].

Однак, інформація про Вінланд не завжди була відомою в середньовічній Скандинавії. Наприклад, авторитетний твір дидактичного спрямування під назвою „Королівське зеркало”, написаний у XIII ст., містить багато інформації з географії Арктики, однак не згадує ні про плавання до Вінланда, ні про Маркланд чи Хеллюланд. Ісландія в цьому творі асоціюється взагалі з пеклом, що, вочевидь, було зумовлено специфікою тамтешніх природних умов [33, с. 184], які яскраво змалював шведський дослідник А. Стрінггольм: „Малі озера, струмки і протоки висихають; у повітрі спалахують вогні, сильні підземні поштовхи стрясають острівний суходіл, поблизу гори лунає страшний гуркіт та грім; за цими вірними провісниками виверження з підземної плавильні

в горі піднімається стовпом густий дим з блискавками або вогняними кулями; з ними разом вилітає безліч каміння різної величини, які нерідко падають на відстані декількох миль; в той же час із жахливим шумом відокремлюються товсті крижані брили, що вкривають більшу частину вулканів і, розтоплені вогнем, розливаються струмками по околиці; з жерла вулканів розливаються на всі боки вогняні потоки; коли ж полум'яна маса

Мал. 9. Концепція північних і західних земель та островів згідно зі скандинавською середньовічною літературною традицією

охолене на земній поверхні, вони довго ще течуть під затверділою корою і утворюють величезні печери, в яких стіни, долівка й стеля складаються з лави” [29, с. 197].

„Причиною цього, продовжує свій колоритний опис А. Стрінгольм, є дія підземного вогню, який з’являється тут у дивовижній безлічі паруючих і палаючих джерел; багато з них такої величини й такої дивної властивості, що подібні до них на землі невідомі. Одні з жахливим клетотінням та шумом, схожим на гуркіт водоспаду, викидають в повітря стовпи гарячої води на

сто футів заввишки й величезні об'єми попелу; зустрічаються місця, де на дві милі довкола було від сорока до п'ятдесяти гарячих джерел, що наповнювали повітря задушливими парами, які доходять до хмар і здалеку були схожі на густий дим, котрий зазвичай, буває від лісових пожеж [29, с. 199] (*мал. 8*).

Космографія „Зерцала” закінчується описом Гренландії – землі, яку „оточує Океан” [37, с. 32]. У джерелі стверджується як безапеляційний „факт”, що „Гренландія лежить на зовнішньому краю землі на Півночі” [37, с. 32]. Як зазначив один з учасників діалогу (*вір написаний саме в такій формі – І.В.*), „Я не вірю, що поза Гренландією є якась земля. Тільки великий Океан, що її оточує” [21, с. 148]. Далі міститься цікавий пасаж: „Як кажуть обізнані люди, біля Гренландії є канал, через який широкий Океан спадає в широку западину, що лежить посеред суші” [21, с. 148]. В даному випадку мова йде про об'єкт язичницької скандинавської міфології Гіннунгагап – „Світову безодню” – джерело життя [50, с. 347]. Свого часу німецький дослідник історії географічних відкриттів Р. Хеннінг акцентував, що „людям тієї епохи взагалі було притаманне уявлення про гігантський вир десь у Світовому океані, який нібито викликає припливи та відпливи, і вони відчували перед ним панічний страх. Тому постійна сильна холодна течія біля східного узбережжя Гренландії могла викликати у мореплавців побоювання, що вони наближаються до цього страшного виру, куди зносить їхні кораблі. Поза всяким сумнівом, саме з цієї ж причини знайомі з кліматичними умовами Гренландії нормани більш пізнього часу схильні були розмішувати свою світову круговерть води Гіннунгагап десь на південний захід від Гренландії” [30, с. 361]. У давньоскандинавській язичницькій космології Гіннунгагап – це і безодня, і первозданий Хаос, що існував до сотворення світу. Світовий Океан, що розглядався античними і середньовічними географами як „впорядковані потоки”, котрі не лише омивають ойкумену, а й розділяють чотири материки (теорія Кратеса), скандинавами сприймався з суттєвою „поправкою” – це неорганізований, „первородний” водний простір, який обмежує населений світ [28, с. 195] (*мал. 9*). Можливо, таке теургізоване уявлення було засвоєне скандинавськими авторами з праці саме Адама Бременського. Як вже підкреслювалось, за такої акцентації Атлантичний океан, котрий для стародавніх авторів був „зовнішнім Океаном”, для скандинавських інтелектуалів доби

Мал. 10. Ранульф Хігден (1280-1364)

Середньовіччя виявився „внутрішнім морем” [24, с. 380]. Образ моря, що оточувало ойкумену („серединний світ”, „світ людей”), виник під впливом географічного розташування Скандинавії й світоглядно „ілюстрував” практичні знання скандинавів про реальний світ [28, с. 195]. Так само відсутні згадки стосовно Вінланда в „Історії Норвегії” (анонімний твір, датований другою половиною XII ст.). Автор цього оригінального опусу визначає Гренландію як крайню західну межу Європи, зазначаючи, що „ця країна була відкрита, заселена і утверджена в католицькій вірі ісландцями” [16, с. 55]. Далі він пише, що Гренландія з’єднується з островами Африки. Єдине, що може вказувати в цьому творі на „Виноградну країну”, – згадка про те, що на північ від кордону Гренландії мисливці натрапили на карликів, яких вони

називали скрелінгами. Очевидно, що автор вважав свідчення про Вінланд казковими або просто вигадкою; тому, інформацію про „Виноградну країну” він відкинув [16, с. 8].

Топонім „Вінланд” трапляється вкрай рідко у середньовічній літературі й на картах за межами Ісландії. Його, зазвичай, плутали з Фінляндією [42, с. 198] або Вендландом (землі, населені вендами) [43, с. 31]; спостерігається співзвучність назв: Vinland – Finland – Wendland. В даному сенсі варто процитувати фрагмент з „Церковної історії Англії та Нормандії” (1141 р.) англійського хроніста Ордеріка Віталія (1075-1142): „Оркади, Фінланд, Ірландія і Гренландія, які є найбільш віддаленими на північ відомими землями, разом з іншими островами, такими як Готланд, належать королю Норвегії” [19, с. 215]. Даний пасаж на думку Ф. Нансена пов’язаний з працею Адама Бременського, який також ці острови помилково відносив до норвезьких володінь [1, с. 95]. „Загадкова” Фінляндія, отже, найвірогідніше є Вінландом [43, с. 31]. Латинське слово „vinum” „вино” було перекладено ірландською мовою як „fin” („Finland”) [43, с. 31]. Ордерік Віталій, проживши десять років в Англії, можливо спілкувався з ірландцями [43, с. 31], що й дало підставу норвезькому досліднику висловити подібний здогад. У творі монаха-бенедиктинця Ранульфа Хігдена (1280-1364) (*мал. 10*) „Поліхронікон” (біля 1350 р.) описані острови, що знаходилися у „зовнішньому Океані” (він, згідно з тогочасними уявленнями, омивав земний диск): „Острови блаженних”, відразу ж після цього Данія, на захід від неї Вінтландія, крім того Ісландія, що в ті часи належала Норвегії на півдні та Полярне море на півночі, Тіле (Туле) – крайній острів на північному заході, й Норвегія” [15, с. 322]. Означена Вінтландія, яка в різних виданнях Хігденової карти фігурує під назвами „Вітланд”, „Вінтландія”, „Вінланд” та ін., перебуває за межами Океану на Заході; назва скоріш за все має зв’язок зі старим Вінландом – океанським островом, котрий згадується разом з Данією. Остання так само може бути переплутана з Віндландом [43, с. 32] (чи Вендландом – вже згадуваною землею вендів на південному березі Балтійського моря) [28, с. 201].

Вруслі узагальнення вищевикладених подій необхідно зробити ряд висновків. Опис процесу відкриття та освоєння Вінланда, викладений найбільш повно й послідовно у вінландських сагах, свідчить про те, що з моменту формування сюжетної основи цих

текстів і побутування їх в усній формі у середовищі вікінгів до часу писемної фіксації християнськими переписувачами у XIII ст., простежується посилений інтерес до цих неординарних подій з боку скандинавського суспільства. Сам факт відкриття нових територій не міг залишитись поза увагою в родинях гренландських колоністів, які жили в суворих кліматичних умовах й постійно відчували нестачу природних ресурсів. Така констатація впливає з опису навколишнього середовища і виявлених гренландцями тих самих ресурсів у „Виноградній країні”.

Мотиви, якими при цьому керувалися упорядники саг, можна звести до наступних історичних реалій:

- відкриття Вінланда Лейвом Ейрікссоном пояснюється двома обставинами: по-перше, в даному випадку простежується традиція, типова для скандинавського патріархального суспільства – коли старший син, наслідуючи свого батька, відкриває і освоює нові землі; по-друге, ця подія описана в межах поширення на терені Гренландії християнства та місіонерської діяльності Лейва Щасливого. Безпосередньо відкриттю Вінланда передував епізод з порятунком потерпілих у корабельній аварії, що, на нашу думку, є своєрідною ремінісценцією новозавітного сюжету про доброго самаритянина;
- опис нововідкритої землі, здійснений у виключно привабливих тонах, був створений з метою заохочення потенційних переселенців до освоєння нових територій. До того ж, навіть якщо припустити, що даний опис став продуктом творчої уяви ісландських монахів-переписувачів, – тобто з’явився після завершення епохи вікінгів, – такий виклад фактажу можна вважати доцільним. Відомо також, що в самій Ісландії природні умови були не настільки сприятливі та привабливі порівняно із землями у північно-західній Атлантиці, та й самі ресурси не передбачали тривалої „невичерпності”. Зважаючи на ці об’єктивні обставини, колонізація нових земель залишалась актуальним чинником у розвитку середньовічного ісландського соціуму;
- сюжетні лінії, пов’язані з ключовими персонажами вінландських саг (Ейрік Рудий, Лейв Ейрікссон, Торфін Карлсефні, Тюркір, Торхаль Мисливець, Гудрід Торбьорнсдоттір, Фрейдіс Ейріксдоттір), носять дидактичний

характер та покликані продемонструвати читачам духовно-світоглядні переваги християнства і, зрештою, перемогу останнього над язичництвом.

Як видно зі змісту ісландських саг та компаративного аналізу біблійних, античних, західноєвропейських середньовічних текстів, скандинавські інтелектуали активно використовували описи райських земель для створення привабливого образу Вінланда. Очевидно, це робилося для посилення мотивації освоєння земель зі сприятливими природно-кліматичними умовами та багатими ресурсами.

Джерела та література: **1.** Бременский Адам. Деяния отцов гамбургской церкви // Адам Бременский, Гельмольд из Босау, Арнольд Любекский. Славянские хроники / Перевод с лат. И. В. Дьяконова, Л. В. Разумовской, редактор-составитель И. А. Настенко. – М.: „СПСЛ”, „Русская панорама”, 2011. – С. 7-150; **2.** Книга о занятии земли // Тороп В. Норманны на Руси: В 4-х книгах. Книга 3. Ингвар Путешественник. – Быково: МОО „Императорское Русское историческое общество”, ООО „Киммерийский центр”, 2015. – С. 294-449; **3.** Книга об исландцах // Тороп В. Норманны на Руси: В 4-х книгах. Книга 3. Ингвар Путешественник. – Быково: МОО „Императорское Русское историческое общество”, ООО „Киммерийский центр”, 2015. – С. 276-293; **4.** Описание земли I // Мельникова Е. А. Древнескандинавские географические сочинения. – М.: Наука, 1986. – С. 72-84; **5.** Плавание Брана, сына Фебала // Исландские саги. Ирландский эпос. – М.: Издательство художественной литературы, 1973. – С. 667-673; **6.** Плавание Майль-Дуйна // Исландские саги. Ирландский эпос. – М.: Художественная литература, 1973. – С. 693-717; **7.** Плавание святого Брендана // Плавание святого Брендана. Средневековые предания о путешествиях, вечных странниках и появлении обитателей иных миров. – СПб.: Азбука-классика, 2002. – С. 31-78; **8.** Платон. Критий, или Атлантида // Платон. Полное собрание сочинений в одном томе. — М.: Альфа-книга, 2016. — С. 1019-1027; **9.** Сага о гренландцах // Исландские саги. Ирландский эпос. – М.: Издательство художественной литературы, 1973. – С. 87-104; **10.** Сага о Греттире / Перев. с древнеисл. О. А. Смирницкой, ред. М. И. Стеблин-Каменского. – Новосибирск: Наука, 1976. – 178 с.; **11.** Сага о Людях с Песчаного Берега // Исландские саги / Циммерлинг А. В., Агишев С. Ю. – В 2-х т. – Т. 2. – М.: Языки славянской культуры, 2004. – С. 23-129; **12.** Сага об Олаве святом // Стурлуссон Снорри. Круг земной. – М.: Наука, 1980. – С. 167-378; **13.** Сага об Олаве, сыне Трюггви // Стурлуссон Снорри.

Круг земной. – М.: Наука, 1980. – С. 97-167; **14.** Saga об Эйрике Рыжем // Исландские саги. Ирландский эпос. – М.: Издательство художественной литературы, 1973. – С. 105-127; **15.** Higden Ranulph. Polychronicon. In IX vols. – Vol. I. – London: Longman & Co., 1865. – 552 p.; **16.** Historia Norwegie / Ed. by Inger Ekrem and Lars Boje Mortensen / Transl. by Peter Fisher. – Copenhagen: Museum Tusulanum Press, 2006. – 245 p.; **17.** Kristni saga. The story of the Conversion // Íslendingabók – Kristni Saga. The book of the Icelanders – the story of the Conversion. Viking Society for Northern research. Text series / General editors Anthony Faulkes and Alison Finlay. Vol. XVIII. – London: University college, 2006. – P. 35-74; **18.** Landnama-book, or the Book of Settlements // Origines Islandicae. A collection of the more important sagas and other native writings relating to the settlement and early history of Iceland. Edited and translated by Gudbrand Vigfusson and F. York Powell. – Vol. I. – Oxford: Clarendon press, 1905. – P. 14-237; **19.** Ordericus Vitalis. The Ecclesiastical history England and Normandy. – Vol. III. – London: Henry G. Bohn, 1854. – 492 p.; **20.** The Etymologies of Isidore of Seville / Stephen A. Barney, W. J. Lewis, J. A. Beach, Oliver Berghof. – Cambridge: University press, 2006. – 475 p.; **21.** The King's mirror (Speculum regale / Konungs skuggsja) / Translated from the old Norwegian by L. M. Larson. – New York: The American-Scandinavian foundation; London: Humphrey Milford; Oxford: University press, 1917. – 388 p.; **22.** Буайе Р. Викинги: История и цивилизация. – СПб.: Евразия, 2017. – 416 с.; **23.** Горелов Н. Средневековье в преддверии „fanatsy” // Плавание святого Брендана. Средневековые предания о путешествиях, вечных странниках и появлении обитателей иных миров. – СПб.: Азбука-классика, 2002. – С. 7-28; **24.** Джаксон Т. Н. Древнескандинавское пространство // Джаксон Т. Н., Коновалова И. Г., Подосинов А. В. Imagines mundi: античность и средневековье. – М.: Рукописные памятники Древней Руси, 2013. – С. 281-419; **25.** Ельницкий Л. А. Древнейшие океанские плавания. – М.: Географгиз, 1962. – 90 с.; **26.** Ингстад Х. По следам Лейва Счастливого. – Л.: Гидропромиздат, 1969. – 245 с.; **27.** Мельникова Е. А. Географические представления древних скандинавов (к истории географической мысли в средневековой Европе) // Методика изучения древнейших источников по истории СССР. – М.: Наука, 1978. – С. 111-127; **28.** Мельникова Е. А. Образ мира. Географические представления в средневековой Европе. – М.: Янус-К, 1998. – 255 с.; **29.** Стриннгольм А. Походы викингов. – М.: АСТ, 2002. – 736 с.; **30.** Хеннинг Р. Неведомые земли. – Т. II. – М.: Из-во иностр. лит-ры, 1960. – 516 с.; **31.** Чекин Л. С. Арктические земли на средневековых картах // Древнейшие государства Восточной Европы: 2003 год. Мнимые реальности в античных и средневековых текстах. – М.: Восточная литература, 2005. – С. 264-279; **32.** Чекин Л.С. Земля

„по ту сторону” Северного океана // Восточная Европа в древности и средневековье. Мнимые реальности в античной и средневековой историографии. XIV Чтения памяти члена-корреспондента АН СССР В. Т. Пашуто. Москва, 17-19 апреля 2002 г. Материалы конференции. – М., 2002. – С. 232-235; **33.** Bagge S. Cross & scepter. The Rise of the Scandinavian Kingdoms from the Vikings to the Reformation. – Princeton and Oxford: Princeton University Press, 2014. – 325 p.; **34.** Frakes J. C. Vikings, Vinland and the Discourse of Eurocentrism // The Journal of English and Germanic Philology. – 2001. – Vol. 100. – № 2. – P. 157-199; **35.** Haugen E. Voyages To Vinland. The First American Saga newly translated and interpreted. – New York: Alfred A. Knopf, 1942. – xii+223 p.; **36.** Hovgaard W. The voyages of the Norsemen to America. – New York: The American-Scandinavian foundation, 1914. – xxi+304 p.; **37.** Kaups M. E. Shifting Vinland – tradition and myth // Terrae Incognitae. The Journal of the Society for the History of Discoveries. 1970. – № 2. – P. 29-60; **38.** Kuldkepp M. Travel and Holy Islands in Eireks saga víðförla and Eiriks saga rauða // The Retrospective Methods Network. Approaching Methodology / Edited by Frog and Pauliina Latvala. – 2012. – № 4. – P. 223-224; **39.** Larson L. M. The voyages to Vinland the Good // Publications of the Society for the Advancement of Scandinavian Study. – 1915. – Vol. 2. – № 2. – P. 113-117; **40.** Logan F. D. The Vikings in History. – New York-London: Routledge, 1991. – 224 p.; **41.** Lönnroth E. The Vinland problem // Scandinavian Journal of History. – 1996. – Vol. 21:1. – P. 39-47; **42.** Nansen F. In northern mists: Arctic exploration in early times. – Vol. I. – London: W. Heinemann, 1911. – 384 p.; **43.** Nansen F. In northern mists: Arctic exploration in early times. – Vol. II. – London: W. Heinemann, 1911. – 438 p.; **44.** Nansen F. The Norsemen in America // The Geographical Journal. – 1911. – Vol. 38. – № 6. – P. 557-575; **45.** Nansen F. The Norsemen in America // The Scottish Geographical Magazine. – 1911. – Vol. XXVII. – P. 17-632; **46.** Peterson P. R. Old Norse Nicknames. A Dissertation in partial fulfilment of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy. – University of Minnesota, 2015. – v+273 p.; **47.** Reeves A. M. The finding of Wineland the Good: the history of the Icelandic discovery of America. – London: H. Frowde, Oxford University Press, 1890. – 288 p.; **48.** Shafer J. D. Saga-Accounts of Norse Far-Travellers. Thesis submitted for the degree of PhD. University of Durham Department of English Studies, 2009. – 326 p.; **49.** Stefánsson M. Vínland or Vinland? // Scandinavian Journal of History. – 1998. – Vol. 23:3-4. – P. 139-152; **50.** Storm G. Ginnungagap i Mythologien og i Geografien // Archiv for nordisk filologi. – Lund, 1890. – Vol. VI. – S. 340-350.